

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Projevy šikany ve školním prostředí

Jana Zerzánová

Bakalářská práce

2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana Zerzánová**
Osobní číslo: **H10746**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Projevy šikany ve školním prostředí**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce v první řadě vysvětluje pojem šikana. Pro snadnější orientaci v tématu nechybí stručný přehled druhů šikany. Dále se práce zaměřuje na projevy šikany hlavně v případech děti vs. děti, děti vs. pedagogové a děti vs. ostatní zaměstnanci školy. Cílem práce je zaměřit se na možnosti, jak šikaně předejít a zabránit. Jak rozpoznat již trvající šikanu, jak šikanovanému pomoci a jak zabránit návratu šikany.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENDL, S., Kázeňské problémy ve škole, Praha, 2011.

KOLÁŘ, M., Bolest šikanování, Praha, 2001.

KOLÁŘ, M., Nová cesta k léčbě šikany, Praha 2011.

KOLÁŘ, M., Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc, Praha, 2000.

KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J., Vzpouora deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana, Praha, 2006.

MARTÍNEK, Z., Agresivita a kriminalita školní mládeže, Praha, 2009.

MATĚJČEK, Z., DÝTRYCH, Z., Jak a proč nás trápí děti, Praha, 1997.

ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P., Jak na šikanu, Praha, 2010.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Křišťálová

Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **28. března 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**

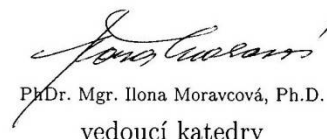
prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

Univerzita Pardubice
Fakulta pedagogická
532 10 Pardubice, Studentská 84

L.S.

PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. října 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 24. 3. 2013

Jana Zerzánová

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Janě Křišťálové za odborné konzultace a za veškeré poskytnuté rady.

Děkuji také své rodině a přátelům, kteří mě podporovali a věřili v mé schopnosti.

ANOTACE:

Práce v první řadě vysvětluje pojem šikana a zaměřuje se na důvody jejího vzniku. Pojednává o tom, co k ní děti vede. Pro snadnější orientaci jsou zde uvedeny jednotlivé stupně, druhy a účastníci šikany. Další část práce je zaměřena na možnosti léčby, vyšetřování a prevenci šikany, jsou zde popsány kroky tohoto šetření. Jsou zde uvedeny rady obětem, svědkům a rodičům, jak se v této situaci zachovat. V závěru práce jsou také zmíněny některé organizace zabývající se šikanou a kapitola šikana z hlediska práva.

KLÍČOVÁ SLOVA:

šikana, agresor, obět, vyšetřování, léčba, prevence

TITLE

The Manifestation of Bullying in School Environment

ANNOTATION

The thesis primarily explains the concept of bullying and focuses on the reasons for its inception. It explores what causes lead children to bullying. For easier orientation, particular degrees, kinds and participants of bullying are mentioned. Next part of the thesis concentrates on possibilities of treatment, prevention and inquiry into bullying the steps of this inquiry are described, too. Advice to victims, parents and witnesses, how to behave in this kind of situation, are given. In conclusion, the chapter "Bullying and Law" and some organizations dealing with bullying are mentioned.

KEYWORDS

bullying, aggressor, victim, inquiry, treatment, prevention

OBSAH

ÚVOD	9
1 ŠIKANA	10
1. 1 Původ šikany	10
1. 2 Charakteristika šikany	10
2 VZNIK ŠIKANY	12
2. 1 Proč a jak šikana vzniká	12
3 TROJROZMĚRNÝ POHLED NA ŠIKANOVÁNÍ	15
3. 1 Šikanování jako nemocné chování	15
3. 2 Šikanování jako závislost	15
3. 3 Šikanování jako porucha vztahů ve skupině	16
4 STUPNĚ ŠIKANY	17
4. 1 První stupeň - ostrakismus	17
4. 2 Druhý stupeň - fyzická agrese a přitvrzování manipulace	17
4. 3 Třetí stupeň - klíčový moment - vytvoření jádra agresorů	18
4. 4 Čtvrtý stupeň - většina přijímá normy agresorů	19
4. 5 Pátý stupeň - totalita neboli dokonalá šikana	19
5 TEORIE AGRESE	21
5. 1 Vrozená agrese	21
5. 2 Teorie frustrace	21
5. 3 Agrese jako naučené chování	21
5. 4 Kombinace vlivů	22
6 AGRESOR A OBĚŤ	23
6. 1 Agresor	23
6. 2 Oběť	24
6. 3 Následky šikany	25
7 DALŠÍ ZAINTERESOVANÉ STRANY	27
7. 1 Zastávce	27
7. 2 Třída – publikum	27
7. 3 Pedagog	27
7. 4 Rodiče zúčastněných stran	27
8 DRUHY ŠIKANY	29
8. 1 Žák versus pedagog	29
8. 2 Pedagog versus žák	30
8. 3 Pedagog versus rodič	30
8. 4 Rodič versus pedagog	30
8. 5 Učitel versus učitel	31
8. 6 Ředitel versus učitel	31
8. 7 Zvláštní druhy šikany	31
9 JAK ROZPOZNAT ŠIKANU	34
9. 1 Přímé znaky	34

9. 2 Nepřímé znaky	34
10 VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY	36
10. 1 Vyšetřování počáteční šikany	36
10. 2 Čemu se vyhnout	37
10. 3 Vyšetřování pokročilé šikany.....	38
11 LÉČBA	39
11. 1 Agresor	39
11. 2 Oběť	39
11. 3 Kolektiv	40
12 PREVENCE ŠIKANY	41
12. 1 Práce s třídou	41
12. 2 Práce s jednotlivci.....	41
12. 3 Dozor	41
12. 4 Sociální citění	41
12. 5 Dotazníky.....	42
13 RADY	43
13. 1 Rady pro svědky	43
13. 2 Rady pro oběti.....	43
13. 3 Rady pro rodiče.....	44
14 ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE ŠIKANOU	46
14. 1 Linky důvěry.....	46
14. 2 Internetové poradny	46
14. 3 Pedagogicko-psychologické poradny	47
14. 4 Střediska výchovné péče.....	47
14. 5 Sociální pracovníci a sociální kurátoři.....	47
14. 6 Neziskové organizace	48
14. 7 Dětská psychiatrie.....	48
15 ŠIKANOVÁNÍ Z HLEDISKA PRÁVA	49
ZÁVĚR	50
ZDROJE.....	51
Bibliografie.....	51
Internetové zdroje	52
Zákony, vyhlášky, pokyny	52

ÚVOD

Myslím, že šikana ve školním prostředí je velmi aktuálním problémem. Šikana se běžně vyskytuje v našich životech, setkáváme se s ní jako žáci, studenti i dospělí. Já se ve své bakalářské práci především věnuji, jak už z názvu vyplývá šikaně ve školním prostředí. Nejdříve vysvětluji původ šikany, její vznik a možnosti jejího rozdělení. V práci také zmiňuji něco málo k teorii agrese, protože si myslím, že toto téma s šikanou úzce souvisí. Dále nechybí charakteristika agresora, oběti a dalších zainteresovaných stran. V druhé polovině práce se zaměřuji na to, jak šikanu rozpoznat, vyšetřit, jak ji „léčit“ a jak předcházet jejímu návratu. Následuje přehled rad, jak jednat dostaneme-li se do tohoto problému. Na konci práce zmiňuji některé organizace, které se zabývají řešením šikany a také kapitolu šikana versus právo.

Toto téma jsem si vybrala především z důvodu, že jsem se s ním jako žákyně základní školy přímo setkala. Zažila jsem, jak celý proces probíhá, šikana samotná a její následné šetření a léčbu. Zažila jsem nápravný proces vztahů ve třídě. Vždy mě velmi zajímalo, co vede děti k tomuto krutému jednání, jaké k němu mají motivy a jak se celá věc dá odborně řešit. Myslím, že šikana je problematika velmi rozsáhlá. A v dnešní době určitě není na škodu se v tomto tématu orientovat.

Chtěla bych také zmínit, že moje práce má pouze teoretickou část. Důvodem k tomu byl můj osobní názor, že výzkumů na toto téma bylo provedeno dostatečné množství. Z nich vyplývá, že šikana je velký problém, vyskytující se téměř v každé škole či školské instituci.

Cílem mé práce je sestavit základní příručku k tomuto tématu. Chci vytvořit stručný a přehledný materiál pro možnost prvního seznámení se s problematikou šikany. Myslím, že má práce by mohla sloužit žákům a studentům jako podklad pro jiné práce.

1 ŠIKANA

1. 1 Původ šikany

Šikana ve škole je stejně stará jako škola sama. V lidské povaze se často objevuje krutost a zlomyslnost. Silní vždy ubližovali slabším. Ve škole byla dříve přísnější kázeň než dnes. Děti jsou v současnosti více vulgární a bezcitné.

České slovo šikana pochází z francouzského „*chicane*“. V českém jazyce toto slovo můžeme chápat jako zlomyslné obtěžování, týrání, sužování a pronásledování. U nás se toto slovo chápe v trochu jiném smyslu. Nejdříve se objevilo v armádě v dobách povinné vojenské služby, kdy byli nováčci krutě týráni ze strany tzv. „mazáků“. Termín „šikana“ jako první zmínil psychiatr Petr Příhoda, před listopadem 1989, když zmínil něco, o čem se v socialistické armádě mlčelo.

Tyto praktiky používané v armádě dnes napodobují učni, hlavně v internátech. Něco podobného se děje i ve věznicích, kdy do cely přijde „nováček“. Ten se stane doslova otrokem, který slouží svému spolubydlícímu.¹

1. 2 Charakteristika šikany

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí. V místě jejího výskytu žáci ztrácejí pocit svobody a bezpečí. Na rozdíl od jiných forem násilí je šikana velmi zákeřná a to z toho důvodu, že často zůstává skryta. Šikanování je jakékoliv chování, jehož cílem je ublížit, ohrozit nebo zastrašit žáka. Jde o opakované a cílené fyzické i psychické útoky na žáka či skupiny žáků, kteří se nemohou nebo neumějí bránit. Fyzické útoky se projevují v podobě bití, vydírání, loupeží či poškozování věcí. Psychické mají formu nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Fenomémem posledních let je tzv. kyberšikana, která zahrnuje agresi ve formě elektronické komunikace. Jsou to útoky pomocí e-mailů, sms zpráv a zveřejňování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Nebezpečnost šikany spočívá v závažnosti a dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na zdraví oběti.²

U šikanujícího chování rozlišujeme dva základní termíny, a to **šikana** a **teasing**. Teasing je chování, které může šikanu připomínat. Ve skutečnosti se jedná o škádlení mezi dětmi. Chlapec zlobí dívku, která se mu líbí, dívka naopak křičí a chichotá se. Toto chování je u dětí běžné a nikomu to neublíží. Oproti tomuto jevu stojí šikana, která je úmyslná, krutá a velmi často bolestivá. U šikany jde vždy o převahu silnějšího nad slabším. Útoky bývají

---

¹ ŘÍČAN, Pavel, *Agresivita a šikana mezi dětmi, Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*, Praha: Portál, 1995, 95 s., ISBN 80-7178-049-9, s. 25 – 26.

² Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j. 24 246/2008-6, 2008.

nejčastěji dlouhodobého rázu, ale za šikanu můžeme považovat i jednorázový akt. Krátkodobý útok bývá kruté týrání, které se většinou neopakuje. Je to situace, kdy si o přestávce či o volné hodině, agresor nebo skupina agresorů vyhlédne oběť. Toto dítě je nejčastěji zbito, svlečeno a poníženo. Takováto šikana zůstává většinou skryta a agresor zůstává nepotrestán.³

---

³ MARTÍNEK, Zdeněk, *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009, 152 s., ISBN 978-80-247-23105.

2 VZNIK ŠIKANY

2. 1 Proč a jak šikana vzniká

Iniciátoři šikany se často nijak neliší od ostatních lidí, alespoň na úrovni psychiatrických diagnóz. Ve velké většině to nejsou „sadističtí psychopati“, jsou „pouze“ více egoističtí a egocentričtí. Agrese se v různé míře skrývá v každém z nás, nejde o problém psychopatologie, ale o morálku člověka. Za pozornost stojí postřehy R. Gödtela (1992): Mučení a popravky vždy přitahovaly publikum. Lidé se rádi kochali utrpením druhých. Šlo o potrestání, ponížení a pokoření člověka. Za všech dob existence lidstva existovalo týrání. Člověk je ochoten vykořisťovat svého bližního, ranit ho a způsobit mu utrpení. Bolest druhých má jen malou váhu ve srovnání s tím, jaké nám to působí potěšení. V našich genech je zakódována krutost i soucit. Lidé v sobě však více podporují zlo.

Aby se šikanování projevilo, je zapotřebí některých negativních vlivů, které způsobují „zkrat“ v morálním chování žáků.⁴ Velmi důležité pro vznik tohoto jevu jsou osobnostní charakteristiky všech zúčastněných. Za nejvýraznější můžeme brát vztah mezi obětí a agresorem. Jejich vztah často připomíná zvláštní „spolupráci“. Vše souvisí s tzv. hrou na „silné“ a „slabé“. Spouštěcích impulsů je však velké množství. Známý je také tlak kolektivu na chlapce, aby se choval mužně, aby byl tvrdý, aby se nebál dát ránu. Bázlivý chlapec byl vždy vystaven posměchu a pohrdání. Tento tlak dobře odhaluje psychologie C. G. Junga. Podle něj má každý v sobě mužskou i ženskou stránku osobnosti. Okolí však od muže žádá, aby svou „ženskou“ stránku, jako je citlivost a něha, zapřel. To má za následek potlačení části vlastního já, dochází k tzv. vytěsnění do nevědomí. Když se někdo vedle „tvrdého“ chlapce chová zženštile a dává najevo city, probouzí to v chlapci přání být také takový. Tohoto chlapce napadne, že těchto pocitů se zbaví, když toho „slabého jedince“ poníží nebo zmlátí. Dokazuje, tak svoji mužnost a převahu sobě i druhým.⁵

Mechanismus proměny zdravé sociální skupiny v nemocnou a morální proměny žáků, jsou velmi složitým, často až nepochopitelným procesem. K vyjádření těchto proměn slouží souhrnné označení „skupinová dynamika“. Ta se dá označit jako síly, které vznikají mezi žáky, v jejich sociální skupině. Učitelé s touto dynamikou často neumějí pracovat a vyvíjet jí v něco pozitivního, tak vzniká prostor pro její nahodilý pohyb. K významným částem skupinové dynamiky šikanování patří metody agresorů k získání moci či tlak skupinových norem.

---

⁴ KOLÁŘ, Michal, *Bolest šikanování, Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*, Praha: Portál, 2001, 256 s., ISBN 80-7178-513-X.

⁵ ŘÍČAN, Pavel, *Agresivita a šikana mezi dětmi, Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*, Praha: Portál, 1995, 95 s., ISBN 80-7178-049-9.

2. 1. 1 Agresorovy metody k získání moci

Iniciátoři šikany používají různé způsoby ke zvrácení skupinové dynamiky. Nejčastěji se jedná o metodu vymývání mozků kombinovanou s psychickou manipulací. Tato kombinace má velkou sílu, pokud nepomůže zkušený pedagog nebo odborník zvenčí, vede k postupné deformaci celé skupiny.

Vymývání mozků (brainwashing), fyzické násilí a vyhrožování jsou nejdůležitějším nástrojem agresorů. Oběti jsou vystaveny systematickému, dlouhodobému a často krutému násilí. To vede k různým poruchám, ať už se jedná o narušení spánku, bolesti hlavy, břicha aj. Agresor oběti postupně vnutí postoje, způsoby chování i myšlení, které by sami o sobě nepřijaly. Oběť dopadá, tak, že je duševně zlomená a doslova závislá na agresorovi. Šikanovaný za agresorem dobrovolně chodí, tráví s ním čas, doprovází ho domů a je znovu a znovu týraný.

Agresoři nepoužívají jen fyzickou bolest, ale často *psychicky manipulují* se svými spolužáky. Nenápadně přesvědčují a přemlouvají k různým rozhodnutím. V rámci „kamarádských“ vztahů s agresorem vzniká bludný kruh. Následkem manipulace je odsunuto samostatné myšlení, prohlubována závislost, upevňován souhlas s agresorem a jeho podpora. Šikanující má stále větší moc. Vyskytuje se také „hra“ dvou agresorů. Kdy jeden zastává pozici toho „hodného“ a druhý „zlého“. Jeden oběť týrá a druhý se jí zastává, pomáhá jí. „Hodný“ agresor je pak obětí obdivován za svou statečnost, oběť za „pomoc“ vykonává jakékoliv přání tohoto agresora. Když se takové praktiky odhalí, oběť se „hodného“ zastává a nesouhlasí s jeho potrestáním.

2. 1. 2 Tlak skupinových norem

V každé skupině se utvářejí obecně přijímané normy, které se po zaběhnutí už těžko mění. V „infikované“ skupině, kde chybí určitá obranyschopnost, většinou agresor či skupina agresorů nastaví normy podle sebe. Tyto normy šikanování, jakási nepsaná pravidla, se stávají závaznými a jejich nedodržování se trestá. Tento nepsaný „zákon“ ovlivňuje chování celé skupiny a ospravedlňuje násilí. Žáci na svém chování nevidí nic špatného. Když někdo odolá tlaku tohoto předpisu a informuje o šikanování, bývá zavržen obětí i celou třídou.

Tlak skupinových norem souvisí s potřebou člověka k závislé poslušnosti a poddávání se autoritě. Jednoduše zmanipulovatelní žáci se často rychle podřídí agresorům. Někteří se přidají, protože nevěří svému názoru, že je ve skupině něco špatně, raději se přikloní

k názoru, že je to „legrace“. Vše souvisí s poznatkem, že člověk nevěří svému úsudku a podřídí se názoru uznávané autority.⁶

---

⁶ KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5.

3 TROJROZMĚRNÝ POHLED NA ŠIKANOVÁNÍ

3. 1 Šikanování jako nemocné chování

Pohled na šikanování jako nemocné chování je na našich školách nejběžnější. „*Hlavní vnější rysy lze popsat následovně: Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.*“⁷ Šikana na našich školách je velmi častá, rafinovaná někdy až brutální. Ublížování se děje vždy v nepřítomnosti pedagoga a je těžké se o něm dozvědět. Pro rozpoznání šikany je důležité umět od sebe odlišit agresi a obyčejné škádlení. U šikany je spolehlivým hlediskem nepoměr sil zúčastněných, opakování a záměrnost.

Konkrétní typy agrese a manipulace

- Oběť je agresory věšena a škrcena šálou, šátkem, páskem často až do ztráty vědomí.
- Agresor navlékne oběti na hlavu igelitový pytlík a dívá se jak se oběť dusí.
- Oběť je dušena oblečením a agresori měří, jak dlouho vydrží nedýchat.
- Oběť je bodána a řezána nožem, žiletkou, píchána špendlíkem apod.
- Agresori rozpalují různé kovové předměty a poté jimi oběť pálí.
- Oběť je vystavována hromadnému násilí, je sprchována vodou, svazována a ponechána na záchodech apod.
- Oběti je vyhrožováno zabitím, zmlácením, mučením, je jí nadáváno a všichni se jí vysmívají.
- Agresori kradou různé osobní věci a peníze.
- Oběť je donucována k různým ponižujícím věcem – líbání bot ostatních, zpívání, mytí záchodů, přepisování sešitů a další.

3. 2 Šikanování jako závislost

Důležitý rozměr šikanování je vztah mezi agresorem a obětí. Mezi nimi se často vyvine velmi hluboký a pevný vztah. Agresor cítí svoji moc, převahu a „lásku“ s chutí blahosklonnosti nad týraným. Ovládání a znásilňování oběti se pro něj stane drogou. Potřebuje čím dál víc a tak se týrání postupně zvyšuje a přitvrzuje. U oběti můžeme mluvit hlavně o strachu, velmi často se však vyskytuje závislost a citový vztah k agresorovi. Oběť s agresorem dobrovolně tráví přestávku, doprovází ho domů, často vyhledává přímý kontakt. Šikanovaný sám sebe přesvědčuje, že jde jen o „legraci“. Oběť agresora omlouvá nebo se za něj často zaručí, v krajních případech se s ním ztotožní. Týraný poslouchá agresora na slovo,

⁷ KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5, s. 32.

udělá vše, co je mu poručeno. Je schopný dopustit se i trestné činnosti jen, aby mu nebylo ublíženo. Agresor získává absolutní moc nad konáním oběti. Vyšetřování šikany je v tomto případě velmi složité, protože okolí je takovým vztahem zmatené. Vše nasvědčuje tomu, že oběť a agresor jsou kamarádi.

3. 3 Šikanování jako porucha vztahů ve skupině

Šikanování nikdy není záležitostí dvou osob – agresora a oběti, ale vždy se na ní podílí i zbytek skupiny, přímo i nepřímo. Vždy se děje v nějaké skupině, proto je šikanování poruchou vztahů skupinového organismu. Šikanování začíná ostrakismem, pokud není včas zastaveno, vyvíjí se dál. Zlo se stupňuje a přichází destrukce společných vztahů.⁸

---

⁸ KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5

4 STUPNĚ ŠIKANY

Pět vývojových stupňů šikany definoval pro lepší rozlišování Michal Kolář. Schéma popisuje celý negativní průběh mezi členy skupiny. Celý tento proces je opakem správného soužití v komunitě.

4. 1 První stupeň - ostrakismus

Existuje velmi rozšířená představa, že ke vzniku šikany je zapotřebí patologického sadisty a absence kázně. Opak je pravdou, šikanování se může objevit téměř v každém kolektivu. Kde se tedy šikana bere v relativně zdravém kolektivu?

V téměř každé školní třídě se vždy objeví jedinec, který je méně oblíbený, je to ten, který se ocitne na okraji skupiny. Tohoto jedince nazýváme tzv. černou ovci, obětním beránkem nebo outsiderem. Ostatní členové skupiny brzy začnou zkoušet prvky šikany, tzv. *ostrakismus*. Jedná se o mírnou psychickou formu násilí. Okrajový jedinec se necítí dobře v kolektivu, je odstrkován, odmítán, nikdo se s ním nebaví, ostatní ho pomlouvají, dělají vtipy na jeho účet apod.⁹ Oběť se zprvu brání nadávkami a vztekem. Nakonec pozná svůj marný boj a uzavírá se do sebe. Prvními znaky, že se něco děje, bývá zhoršený prospěch, nesoustředěnost a tendence vídat se s žáky nižších ročníků. Kolektiv třídy se v tuto chvíli rozdělí na tři části, je to skupina, která sympatizuje s agresorem, druhá část oběť, případně oběti a poslední část, neutrální jádro. V neutrálním jádru se nacházejí průměrní jedinci, ať už chováním či prospěchem. Nepřiklání se ani k agresorovi ani k oběti. Tato skupina dětí bývá nejlepším svědkem šikany, protože je neutrální.¹⁰

„Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.“¹¹

4. 2 Druhý stupeň - fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Oběti se stává již dříve ostrakizovaný jedinec. Ostrakismus se vyvíjí do dalšího stupně nejčastěji ze třech příčin.

1. V náročných a stresových situacích, pololetí nebo konec školního roku, začne ve skupině stoupat napětí. Ostrakizovaní žáci začnou sloužit, jako jakýsi ventil. Ostatní žáci si na

---

⁹ KOLÁŘ, Michal, *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*, vyd. 2, Praha: Portál 2000, 128 s., ISBN 80-7178-409-5.

¹⁰ MARTÍNEK, Zdeněk, *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009, 152 s., ISBN 978-80-247-23105.

¹¹ KOLÁŘ, Michal, *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*, vyd. 2, Praha: Portál 2000, 128 s., ISBN 80-7178-409-5, s. 32.

nich vybíjejí své špatné pocity, které pramení například ze strachu z písemné práce, z různých konfliktů atd.

2. V situacích, kdy spolu žáci tráví více času. Různé školní výlety nebo povinné lyžařské výcviky. Pro zvládnutí náročného programu, oživení či jen z nudy začnou vymýšlet tvrdší „zábavu“ na úkor nejslabšího jedince.

3. V jedné třídě se sejde více agresivních jedinců. Ve své „přirozenosti“ používají násilí pro uspokojování svých potřeb.

Opojná moc nad ostatními může vyvolat u disponovaných jedinců odstranění posledních zábran. Své chování agresori začínají postupně opakovat. Jednou z variant také je, kdy „hvězda“ třídy začne násilí praktikovat pro pobavení ostatních přihlížejících.¹² U tohoto stupně šikany se již začínají objevovat prvky násilí, jako bití, kopání či silné slovní urážky. Mnohdy se objevují slovní výhrůžky. Agresori berou oběti peníze, jídlo, školní potřeby, nutí ji k nejrůznějším směšným „vystoupením“ apod. Strach oběti je čím dál větší, její prospěch se nadále zhoršuje, přibývá absencí, dítě je častěji nemocné.

Jak bude takovýto vývoj pokračovat, závisí na skupině, na tom jak se staví k šikanování a násilí. Pokud ve třídě existuje kamarádství, jsou-li ve třídě děti, které jsou schopné postavit se agresorovi, mají silné morální hodnoty, pokusy o šikanu často pohoří. Když je třída nějakým způsobem oslabena, šikana je zde trpěna a často přehlížena.¹³

4. 3 Třetí stupeň - klíčový moment - vytvoření jádra agresorů

Pokud je třída oslabena, často se začne utvářet skupina agresorů, „úderné jádro“. Tato skupina šikanuje již organizovaně a systematicky, nejčastěji nejslabší jedince. V této fázi vývoje se rozhodne, jestli se šikana přehoupne do pokročilejších stupňů.¹⁴

V tuto chvíli ve třídě vzniká tzv. *pyramida šikanování*. Na pomyslném vrcholu stojí agresori, ti mají pod sebou další žáky, na pomyslné základně pyramidy stojí oběť. Žáci přihlížejí ubližování oběti, nikdo z nich se jí však nezastane, žáci jsou rádi, že nejsou na místě oběti. Šikanovaný se dostává do bezvýchodné situace. Vyskytují se i tzv. hlídači, kteří střeží vstup do třídy a jakmile se blíží učitel, dají do třídy signál. Když kantor vstoupí do třídy, vše vypadá normálně. Oběť se snaží vyhledávat přítomnost dospělých, cítí se vedle nich bezpečněji, nikdy s nimi však nenaváže kontakt. Násilí na oběti se zvyšuje. Oběť je stále

---

¹² MARTÍNEK, Zdeněk, *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009, 152 s., ISBN 978-80-247-23105.

¹³ KOLÁŘ, Michal, *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*, vyd. 2, Praha: Portál 2000, 128 s., ISBN 80-7178-409-5.

¹⁴ Tamtéž

drsněji mlácena, přivazována k topení, je nucena prosit za odpuštění, je válena v bahně. Na záchodech často dochází k tvrdým fyzickým útokům, agresor strká oběti hlavu do záchodové mísy apod.¹⁵

4. 4 Čtvrtý stupeň - většina přijímá normy agresorů

Pokud neexistuje silná pozitivní skupina, tak jádro agresorů získává větší a větší moc. Velkou část jejich názorů přejímá celá třídy. V této chvíli se málokdo dokáže postavit agresivě. Následkem toho dochází k proměně celého kolektivu. U členů „přemožené skupiny“ dojde k vytvoření jakési druhé identity. I žáci původně ukázněni se začnou chovat k oběti krutě a aktivně se účastní týrání, které jim přináší uspokojení.¹⁶ Oběť je psychicky na pokraji sil, stává se závislá na šikanování, přijme svůj úděl. Je velmi krutě týrána, škrčena, svlíkána před třídou do naha, pálena rozžhavenými předměty, agresori mu způsobují často závažná zranění. Oběť je velmi často osočována, jsou na ni sváděna různá těžká obvinění z prohřešků. Agresori jsou v tuto chvíli na šikanování zcela závislí.¹⁷

4. 5 Pátý stupeň - totalita neboli dokonalá šikana

Pokud zhoubný proces bují bez pomoci zvenčí, přeroste v poslední stupeň. V tomto případě jsou normy agresorů přejaty celou skupinou. Dojde k nastolení tzv. „stadia vykořisťování“. Toto stadium šikany je v podstatě neřešitelné, ve třídě vládnu agresori. V této skupině již pedagog nemá prakticky žádný vliv, všichni poslouchají agresora případně agresory.

Agresori sami sebe nazývají nadlidmi, králi, kingy apod. Své oběti označují za podlidi, poddané či nevolníky. Agresori své oběti trápí všemi dostupnými prostředky, fyzicky i psychicky ubližují. Oběti se často nemohou, ani již neumějí bránit. Ve skupině vítězí zlo, násilníci ztrácejí smysl pro realitu. Původně neutrální se začínají aktivně účastnit šikany. Násilí je již vnímáno jako normální a dokonce zábavné. Lidskost je odsunuta stranou, není zde místo pro soucit a chybí zde pocit viny.

Podřízení jsou stále ochotnější dělat cokoli, často situaci řeší nemocí, neomluvenou absencí, odchodem ze školy, v nejhorším případě pokusem o sebevraždu.

---

¹⁵ MARTÍNEK, Zdeněk, *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009, 152 s., ISBN 978-80-247-23105.

¹⁶ KOLÁŘ, Michal, *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*, vyd. 2, Praha: Portál 2000, 128 s., ISBN 80-7178-409-5.

¹⁷ MARTÍNEK, Zdeněk, *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009, 152 s., ISBN 978-80-247-23105.

Nejvyšší stupeň je typický spíše pro věznice či výchovné ústavy než pro školy. Ve slabší podobě se však vyskytuje i mezi dětmi. Stane se to v případě, kdy agresor je předsedou třídy, žákem s dobrým prospěchem či má kultivované vystupování. Volání o pomoc nesympatického a prospěchově slabšího žáka je přehlíženo nebo chápáno v jeho neprospěch.¹⁸

---

¹⁸ KOLÁŘ, Michal, *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*, vyd. 2, Praha: Portál 2000, 128 s., ISBN 80-7178-409-5.

5 TEORIE AGRESE

Šikana je vlastně případ agrese. Tento jev pomůže pochopit teorie lidské agrese. Lidé se k sobě nechovají vždy dobře. Hádají se, perou se, účastní se různých bitev a válek. Agresivita se vysvětluje různými způsoby. Může být vrozená, vznikat frustrací nebo být naučeným chováním. Nejčastěji je však kombinací různých vlivů.

5. 1 Vrozená agrese

*„Agrese se většinou definuje jako psychologická (emočně motivační) mohutnost, jež má za cíl poškodit, ať již přírodu, věci, lidi nebo sebe samého. Z psychologického hlediska je chápána coby vrozená vlastnost či reaktivní připravenost, jež je člověku vlastní a tudíž eticky neutrální, sloužící k adaptaci, udržení života, např. získání obživy, sebeprosazení či obraně.“*¹⁹ Konrad Lorenz má teorii, že agrese je vrozená a vyvolává nepřátelství vůči druhým. Na základě výzkumů tvrdí, že agresivita se v člověku hromadí, dokud jí něco nespustí. Oním spouštěcím mechanismem může být cokoli i špatný pohled.²⁰

V přírodě se agrese vyskytuje na základě vrozených instinktů, např. v boji samečků o samicu.

5. 2 Teorie frustrace

Dalším možným vysvětlením agrese je hromadění frustrace. K agresivnímu chování dojde tehdy, pokud nám nějaká překážka brání v dosažení našeho vytyčeného cíle. Jednoduše pokud je jedinec ve stresu, má ztížené podmínky pro život nebo se mu prostě něco nedaří, má sklon chovat se agresivně.²¹

5. 3 Agrese jako naučené chování

Další názor je agrese, jako naučené chování. V praxi to znamená, že na základě nějaké zkušenosti si agresí osvojíme a používáme dál. *„Člověk je agresivní proto, že se naučil, že se to vyplácí, zejména že je možno zmocnit se agresí žádoucího předmětu nebo si vynutit od druhých služby, na nichž nám záleží.“*²² Dítě se naučí agresivnímu chování na základě vlastních zkušeností. Když uhodí kamaráda a násilně se zmocní jeho hračky, uloží si tento

---

¹⁹ PONĚŠICKÝ, Jan, *Agrese, násilí a psychologie moci, v životě i v procesu psychoterapie*, Praha: Triton, 2010, 176 s., ISBN 978-80-7387-378-3, s. 17.

²⁰ HAYESOVÁ, Nicky, *Základy sociální psychologie*, Praha: Portál, 1998, 168 s., ISBN 80-7178-198-3.

²¹ Tamtéž

²² ŘÍČAN, Pavel, *Agresivita a šikana mezi dětmi, Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*, Praha: Portál, 1995, 95 s., ISBN 80-7178-049-9, s. 23.

způsob jednání jako výhodné a příště jej opět použije. Dalším výrazným vlivem je nápodoba rodičů nebo televizního násilí.²³

5. 4 Kombinace vlivů

Nejpravděpodobnější se zdá být, že agrese vzniká z několika různých příčin a faktorů. Vztek a frustrace jsou spojeny se vzrušením, vzrušený člověk snadno zuří, pokud je na blízku správný podnět. Některé druhy drog mohou zvyšovat pravděpodobnost agresivního chování.²⁴ Za velmi vlivné důvody můžeme považovat i nevhodné sociální prostředí, ve kterém člověk vyrůstal. Neradostné dětství a negativní rodinná atmosféra má za následek destruktivní až sadistický charakter, který touží po moci a slabé chce ponižovat. U agresora může mít také vliv nutkání zůstat s někým ve styku alespoň pomocí agresivního chování.²⁵ Z mého pohledu může agresi vyvolávat prakticky jakýkoliv neblahý vliv v dětství či špatné rozpoložení v současnosti.

---

²³ ŘÍČAN, Pavel, *Agresivita a šikana mezi dětmi, Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*, Praha: Portál, 1995, 95 s., ISBN 80-7178-049-9, s. 23.

²⁴ HAYESOVÁ, Nicky, *Základy sociální psychologie*, Praha: Portál, 1998, 168 s., ISBN 80-7178-198-3.

²⁵ PONĚŠICKÝ, Jan, *Agrese, násilí a psychologie moci, v životě i v procesu psychoterapie*, Praha: Triton, 2010, 176 s., ISBN 978-80-7387-378-3.

6 AGRESOR A OBĚŤ

6. 1 Agresor

Představa o šikanujícím, jako o agresivním psychopatovi je mylná. U dnešního počtu agresorů, by to znamenalo školu plnou psychopatů a jen málo „normálních“ dětí. Odborníci se shodují, že agresor se od ostatních dětí prakticky ničím neliší.²⁶

Agresor je tedy ten, kdo se aktivně účastní šikany. Velmi často u těchto jedinců převládají určité typické vlastnosti. Agresor je v mnoha případech zdatný a silný jedinec. Bývá více egoistický a egocentrický. Neznamená to však, že slabý a nenápadný nemůže šikanovat. Takový malý jedinec, dokáže šikanu perfektně zorganizovat. Inteligence spojená s krutostí vytváří velmi drsnou šikanu. V rysech můžeme zpozorovat jistou hrubost. Vůbec to však neznamená, že žák s „andělskou“ tváří nemůže být sobecký, bezohledný a krutý. Agresor je často velký „rváč“, není to ale podmínkou. Fyzicky zdatným a impulsivním jedincům často chybí zlomyslnost k takovému jednání. Šikanujícím často chybí pocit viny, netrápí se s faktem, že někomu ubližují. Tito jedinci nemají náhled na nemorálnost svého jednání. Neumí se vcítit do pocitů druhých, nevidí to, co ostatní zraňuje. Tento jedinec bývá také hrubý, panovačný, dominantní, zlomyslný, krutý a škodolibý. Rád ubližuje ostatním kolem sebe. Vše bere, jako velkou zábavu. Agresor je u spolužáků neoblíbený, spíše vzbuzuje v ostatních strach a bázeň. Musíme si, ale všimnout i žáků oblíbených a vlivných, kteří v mnoha případech šikanu podporují či jí dokonce vedou.

Agrese bývá často spojena s porušováním školního řádu, s krádežemi, lhaním, ničením cizích věcí a často můžeme vidět i zhoršenou osobní hygienu. U agresorů se vyskytuje i slabší prospěch a neukázněnost v hodinách.²⁷

6. 1. 1 Motivy šikany

U iniciátorů šikany si můžeme všimnout krutosti, kterou oni sami nevidí. Nejčastějšími impulsy ke spuštění šikany je právě krutost a touha po moci. Vyskytují se i další různé motivy, které vedou k šikanování:

- *Motiv upoutání pozornosti*, zde agresor touží být středem pozornosti. Dělá vše pro to, aby získal obdiv. Ve třídě „hraje“ pro pobavení třídy.
- *Motiv zabíjení nudy*, šikanování přináší znuděnému agresorovi vzrušení, konečně najde něco, co ho baví a jistým způsobem ho naplňuje.

²⁶ KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5.

²⁷ ŘÍČAN, Pavel - JANOŠOVÁ, Pavlína, *Jak na šikanu*, Praha: Grada, 2010, 155 s., ISBN 978-80247-2991-6.

- *Motiv „Mengeleho“*, agresor zkouší, co oběť vydrží, chce na to přijít za každou cenu. Oběť je „rozebrána“ jako hračka.
- *Motiv žárlivosti*, žáci závidí „dobrému“ žákovi, přízeň učitelů, prospěch, sociální zázemí, a tak se mu mstí.
- *Motiv „prevence“*, bývalá oběť v novém prostředí začne preventivně šikanovat, aby předešla svému týrání, případně se přidá k již trvajícím šikaně.
- *Motiv vykonat něco velkého*, neúspěšní žáci, si potřebují dokázat, že jsou schopni nějakého výkonu. Nestojí stranou, ale jsou příčinou děje.
- *Motiv překonání osamělosti*, šikanování někdy funguje jako náhrada vztahu. Agresor vnímá vzlykání oběti jako projev náklonnosti, který patří pouze jemu.²⁸

6. 1. 2 Tři typy agresora

Z praktického diagnosticko-nápravného hlediska zaznamenal Michal Kolář tři typy agresorů.

První typ, tzv. „drsník“, je jedinec, který je hrubý, primitivní, s kázeňskými problémy. Chybí mu vztah k autoritě, někdy bývá zapojen do trestných činů. Tento agresor šikanuje tvrdě a nelitostně. Od oběti vyžaduje naprostou podřízenost a poslušnost. Šikanování nejčastěji používá k zastrašování ostatních. U těchto jedinců se často doma vyskytuje brutalita a násilí ze strany rodičů.

Druhý typ, tzv. „slušňák“, je velmi kultivovaný, narcistický a zvýšeně úzkostný. Někdy se u něj vyskytují i sadistické tendence v sexuálním smyslu. Oběť je týrána skrytě, beze svědků, násilí je cílené a rafinované. Doma je na tyto agresory kladen velký důraz na kázeň.

Třetí typ, tzv. „srandista“, je optimistický, veselý, s velkou sebedůvěrou. Ve třídě bývá velmi oblíbený. Tento žák šikanuje pro vlastní pobavení a pro pobavení publika.²⁹

6. 2 Oběť

Popsat, jak vypadá oběť šikanování je často velmi složité. V téměř každé skupině se najde jedinec, který by mohl být obětí. Prakticky jakékoliv dítě se může stát obětí.

Existují „typické“ oběti, které jsou týrané opakovaně, jsou to většinou „nejslabší“ články v kolektivu. Tito jedinci neumějí skrývat svůj strach a nedokáží využít strachu druhých. Největším lákadlem bývá jejich velká zranitelnost a bojácnost. Důležitým faktorem bývá i vrozená slabá odolnost v zátěžových situacích, oběti častěji „ztrácejí“ hlavu, propadají

²⁸ KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5.

²⁹ Tamtéž

panice, hrůze a výčitkám svědomí. Existují i určité charakteristické rysy oběti. Šikanovaný většinou trpí nějakým fyzickým či psychickým handicapem. K tělesným nevýhodám patří malá fyzická síla, obezita, neobratnost či nějaká odchylka vzhledu. Z psychických nevýhod se často setkáváme s poruchou pozornosti, se specifickou poruchou učení či opožděným duševním vývojem. Častým důvodem k šikanování je také nízký socioekonomický status rodičů, „lepší“ prospěch žáka nebo rasová odlišnost.

Pro praktické potřeby byla sestavena typologie obětí:

1. Oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem;
2. Oběti „slabé“ a nahodilé;
3. Oběti „debatní“ a nekonformní;
4. Šikanování žáci s životním scénářem oběti.³⁰

Riziko, že se dítě stane obětí, mohou také zvyšovat různé rodinné vlivy, které omezují svobodný rozvoj osobnosti. Je to cokoliv, co dítěti brání získat si v kolektivu oblibu a vliv, získat si sebevědomí a vše co ho oslabuje. Mezi tyto faktory se řadí: matka, která dítě rozmazluje a nedovolí mu získávat vlastní zkušenosti. Výchova „jedináčkovská“, takové dítě nemá smysl pro spolupráci a nezná vstřícnost. Rodina s problematickým vztahem k násilí či sociálně izolovaná.³¹

6. 3 Následky šikany

Šikanování způsobuje obětem velké fyzické i psychické utrpení. Následky jsou většinou dlouhodobé a oběť si je nese celý život. Při brutálních formách je často ohrožen i samotný život šikanovaného. Závažnost poškození oběti závisí na délce trvání a míry destruktivnosti.

6. 3. 1 Následky počátečních stádií šikany

V tomto případě se bavíme o obětech prvního až třetího stupně šikany. Často může vypadat, že zárodečné formy šikanování nemají nijak velký vliv na osobnost oběti. To je, ale mylná představa. Potřeby ostrakizovaných žáků jsou ve škole dlouhodobě neuspokojovány, postupně získávají odpor ke škole. Oběti jsou vystaveny trvalému bolestivému emočnímu tlaku, izolaci, zesměšňování, ponižování apod. Toto všechno pomalu a s jistotou narušuje vývoj oběti. Bolest vede k přetížení adaptačních mechanismů, dojde k nervovému vyčerpání, objeví se neurózy a psychosomatické potíže. U obětí se často vyskytuje nepozornost, zhoršení

---

³⁰ KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5.

³¹ ŘÍČAN, Pavel - JANOŠOVÁ, Pavlína, *Jak na šikanu*, Praha: Grada, 2010, 155 s., ISBN 978-80247-2991-6.

prospěchu, nadměrný počet omluvených i neomluvených absencí, poruchy sebehodnocení, nejistota a strach. Počáteční stádia šikanování trápí oběť mnoho let od ukončení školní docházky.³²

6. 3. 2 Následky pokročilých stádií šikany

Zde se jedná o oběti čtvrtého a pátého stupně šikany. Následky u těchto jedinců jsou velmi závažné a dotýkají se celé osobnosti. Jedince provázejí celý život. V nejzávažnějších případech oběť vše řeší sebevraždou. Oběť se při dlouhodobém brutálním šikanování zhroutí, trpí poruchami spánku a nočními děsy. Často se bojí o holý život. Objevují se těžké psychosomatické potíže jako únava, nevolnost, bolesti břicha a hlavy. Když je oběť přeřazena na jinou školu není schopna se začlenit do nového kolektivu.

Tělesná zranění se zahojí velmi rychle a na povrch se zdá, že se ze všeho žák rychle dostal. Je to však jen pouhé zdání, kdykoliv v průběhu života mohou v zátěžových situacích problémy vyplout na povrch. Projeví se zraněná a depresivní osobnost a myšlenky na sebevraždu.

Oběti pokročilých stupňů se snaží od všeho utéct, všechno vzdát a skrývat se. Po odchodu ze školy je těžké s nimi navázat kontakt. Šikanovaný je často zbaven vlastních práv a krutě ponížen, to vše vede k různým poruchám osobnosti a fobiím.³³

---

³² KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5.

³³ Tamtéž

7 DALŠÍ ZAINTERESOVANÉ STRANY

7. 1 Zastánce

Toto je jedinec, který často bývá ve třídě oblíbený a vlivný. Tomuto žákovi nechybí prosociální citění, které mu není cizí díky rodinné výchově. Spolužákům pomáhá v běžných i zátěžových situacích. Bohužel v běžné dětské skupině je jich menšina, přesto se vyskytují. Takové žáky je potřeba podporovat a vážit si jich.

7. 2 Třída – publikum

Šikana není nikdy záležitostí jen agresora a oběti. Vždy se týká celé skupiny. Agresoři často šikanojí, aby pobavili ostatní a předvedli svou moc. *„Děti, které jsou svědky šikany, získávají novou zkušenost: Vidí, jak se děje opakovaně, znovu a znovu, něco zakázaného, něco, co je jednoznačně zlé podle norem, ve kterých byly dosud vychovávány.“*³⁴ Trýznění oběti, jak však pro mnohé zábavnou podívanou. Pokud násilí trvá delší dobu, proměňuje postupně mentalitu celé třídy. Děti se začínají přidávat na stranu agresora. Situace se postupně začne jevit jako normální, šikany se již účastní prakticky každé dítě ve třídě.³⁵

7. 3 Pedagog

Bohužel i pedagog může být, většinou nepřímým, účastníkem šikany. V mnoha případech učitel přispěje k prohloubení již trvajících ubližování kritikou ostrakizovaného žáka. Taková kritika přechází u spolužáků často ve výsměch. Učitel také často ignoruje známky šikany a zastává názor: „Ať si to děti vyřeší mezi sebou.“ Takovým přístupem pedagog povzbuzuje agresory. Pedagoga k neřešení šikany svádí i fakt, že oběti jsou děti nesympatické či problémové. Učitel takové dítě nemá v oblibě a je pro něj těžké pochopit, jak trýznivé pro oběť všechno je.³⁶

7. 4 Rodiče zúčastněných stran

7. 4. 1 Rodiče oběti

„Když se dítě stane obětí agrese, rodiče si dříve nebo později položí otázku: „Proč právě moje dítě, a ne jiné? Proč ve škole vydírali je, a ne jeho kamarády? Proč na večírku byla znásilněna ona, a ne její kamarádka? Proč je fackovacím panákem třídy on, a ne jiný

³⁴ ŘÍČAN, Pavel - JANOŠOVÁ, Pavlína, *Jak na šikanu*, Praha: Grada, 2010, 155 s., ISBN 978-80247-2991-6, s. 64.

³⁵ ŘÍČAN, Pavel - JANOŠOVÁ, Pavlína, *Jak na šikanu*, Praha: Grada, 2010, 155 s., ISBN 978-80247-2991-6.

³⁶ Tamtéž.

žák?“³⁷ Takové otázky jsou u rodičů, kteří zjistí, co se děje jejich dítěti, úplně běžné. Nikdo nechce, aby jeho dítěti bylo ubližováno. Rodiče často zaplaví velký strach a do, celé věci se vloží. Svalují vinu na školu, učitele nebo ředitele.³⁸

Druhý jev bývá, že se rodiče o šikaně dozvědí od dítěte. To je prosí, aby do ničeho nezasahovali. Rodiče už po této zkušenosti škole jako instituci nevěří a dítěti vyhoví. Mohou si myslet, že šikana k dětství patří a že ji dítě musí vydržet. Dítě od rodičů slyší rady typu: „Nebraň se, přestane je to bavit“ nebo „musíš to vydržet“ apod. Takovým přístupem rodiče prohloubí dětský pocit bezradnosti a zoufalství. Stále však existují rodiče, kteří vše řeší správnou cestou a se školou spolupracují.

7. 4. 2 Rodiče agresora

Rodiče agresorů se většinou o tom, že jejich dítě týrá jiné, dozvědí až ze školy. Velká většina z nich se snaží čin svého dítěte omluvit jako „klukovinu“ apod. Agresor je také často dítětem vlivných rodičů či sponzorů školy a myslí si, že je „nedotknutelný“. Rodiče své dítě brání, omlouvají jeho vinu, vymyslí si prostě cokoliv, co jejich dítě zbaví viny. Nejsou žádnou výjimkou rodiče, kteří mají prosociální citění, ale bohužel se jim výchova vymkla z rukou.³⁹

---

³⁷ BOURCET, Stéphane – GRAVILLONOVÁ, Isabelle, *Šikana ve škole, na ulici, doma*, Praha: Albatros, 2006, 72 s., ISBN 80-00-01552-8, s. 21.

³⁸ BOURCET, Stéphane – GRAVILLONOVÁ, Isabelle, *Šikana ve škole, na ulici, doma*, Praha: Albatros, 2006, 72 s., ISBN 80-00-01552-8.

³⁹ ŘÍČAN, Pavel - JANOŠOVÁ, Pavlína, *Jak na šikanu*, Praha: Grada, 2010, 155 s., ISBN 978-80247-2991-6.

8 DRUHY ŠIKANY

Šikana se na základě odborných poznatků dá rozdělit na čtyři základní typy: škádlení, vylučování ze skupiny, fyzické napadání a obtěžování.

- Škádlení je verbální formou násilí. Často je velmi nebezpečné a dlouhotrvající. Toto popichování oběť velmi bolí, útočník používá zlomyslné nadávky, které se nejčastěji týkají vzhledu, sociálního přijetí, sexuality či prospěchu. Za hlavní typy škádlení jsou považovány nadávky, posměšky, pokřikování, urážení, obtěžování po telefonu, hanlivé vzkazy, SMS či e-maily.
- Vylučování ze skupiny neboli „vztahová“ šikana je založena na manipulaci. Vyloučení často bývá oběti řečeno otevřeně – „Nechceme tě tady“, ale může být i skryté a nenápadné. Agresor může manipulovat s celou skupinou a sám se aktivně nezúčastnit. Stačí, když využije společenské struktury. Každý člen skupiny ví, že pokud pomůže oběti, může přijít na řadu jako další. Skrytá agrese často uniká pozornosti okolí a zůstává neřešena. Mezi metody vylučování se řadí předstírané přátelské chování k oběti, ignorování existence oběti, ukazování, výsměch, šeptání si s ostatními, vyloučení oběti ze skupinových aktivit, pomluvy, hrozby a vydírání.
- Fyzické napadání spočívá v pravidelném útlaku slabšího. Může jít o přímou agresi jako bití, kopání či plivání nebo o nepřímé útoky jako narážky, pronásledování, ničení oblečení a jiného majetku oběti.
- Obtěžování zahrnuje opakované urážky, různé útoky týkající se sexu, pohlaví, národnosti, barvě pleti a náboženství. Můžeme sem například zařadit sexuální napadání, nepříjemné dotyky na intimních partiích, svlékání oběti před publikem, poznámky o sexuální orientaci, pronásledování ve škole i mimo ni apod.⁴⁰

Šikana neprobíhá vždy jen mezi žáky. Ve škole se může vyskytovat v jakékoliv podobě. Situace, kdy například žák šikanuje učitele či naopak není neobvyklá.

8.1 Žák versus pedagog

Tento jev se může zdát jako nepravděpodobný, ale i učitel se může stát velice snadno obětí šikany ze strany žáků. Pedagog je ve třídě sám proti většímu množství žáků. Situace kdy

---

⁴⁰ FIELDOVÁ, Evelyn M., *Jak se bránit šikaně, Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*, Praha: Ikar 2009, 312 s., ISBN 978-80-249-1176-2.

žáci provokují a vyrušují, může učitel chápat jako velmi nepříjemné. K nepřiměřené reakci jsou náchylnější dva typy pedagogů:

1. ženy, které často reagují na různé podněty vznětlivě, nechají se snadněji vyprovokovat a potom křičí na celou třídu. Tímto dávají žákům jasně najevo, že na provokace reagují a tím zvyšují jejich četnost. Žáci pak hrají „hru“, kdy učitelku záměrně provokují a hodina ubíhá rychleji.
2. Učitelé trpící nějakým handicapem – slabozrací, tělesně odlišní apod.

V tomto případě může žákům nahrát i jiný učitel a to v případě pokud o „slabém“ pedagogovi začne mluvit před dětmi, případně jej sám negativně hodnotí. Učitel nesmí dávat svůj názor o kolegovi najevo před dětmi, nesmí ukázat, že si ho neváží a nemá k němu respekt. V každém učitelském sboru jsou ti, kteří si autoritu získají snadno a ti, kterým to činí problémy. Dětem je proto nutné dávat najevo, že každého učitele je třeba respektovat.

8. 2 Pedagog versus žák

Jde o situace, kdy má učitel ve třídě žáka, se kterým nemá dobré vztahy, který je mu nesympatický a často ho většinou neúmyslně provokuje. Pedagog si na takovém žákovi všímá věcí, které na ostatních dětech neregistruje. Při zkoušení tento žák dostává těžší otázky, je častěji dotazován, je na něj svalována vina za ruch ve třídě, dostává horší známky za stejnou práci apod.

8. 3 Pedagog versus rodič

Tímto nejčastěji trpí rodiče tzv. problémového dítěte. Rodiče vědí, jaké jejich dítě je a nedokážou si s ním sami poradit. Snaží se problém řešit se školou. Učitel může získat určitý pocit nadvlády nad rodičem, má dojem, že přes něj může dítě trestat. Pokud rodič poslechne, dítě se dostává do situace, že je káráno kvůli škole a začne se mstít. To vede jen k přísnějším trestům a omezením. Rodiče se brzy začnou cítit bezmocní, mají z učitele strach, vztah sklouzne do vztahu nadřízený (učitel) a podřízený (rodič).

8. 4 Rodič versus pedagog

Tento jev je poměrně častý. Rodiče mají představu, že škola jim ve všech ohledech musí vyjít vstříc. Často učitelé mluví do výuky, radí mu, jak má učit jejich dítě apod. Takovým rodičům chybí respekt před školou jako institucí, berou ji jako nutné zlo. Mnoho rodičů má pocit, že vzdělávání perfektně rozumí. Škola by však vždy měla mít určité hranice, za které už rodiče nepustí. Je pravdou, že za tento směr si škola může mnohdy sama. Když se

na veřejnost dostanou informace, které měly zůstat utajeny, například rozhádaní učitelé. Často také nastávají situace, kdy se rodič na učitele rozzlobí, přijde do školy a začne se s ním hádat před zraky dětí. Ty poté reagují nápodobou a co si dovolí rodič můžou oni také.

8. 5 Učitel versus učitel

Jedná se o šikanování v rámci učitelského sboru. Ve většině případů k ní dochází ze dvou příčin. V obou se jedná o mezigenerační problém. Nastane situace, kdy do stálého kolektivu přijde nový učitel. Ten má velký elán a chuť praktikovat různé nové metody výuky. Tento pedagog je ohrožen ze strany střední a starší generace ostatních učitelů. Tito „zkušenější“ začnou nově příchozího kontrolovat, prohlíží si jeho přípravu na hodiny nebo poslouchají za dveřmi, co dětem vykládá a neustále jej kritizují. Druhá situace nastane, pokud je pedagogický sbor vyměněn a zůstane jen pár starších. Mladí využívají nové metody a starší nechtějí nic měnit. V tomto případě jsou starší v očích mladých, těmi kdo neumí učit. Vyskytují se i případy, kdy mladí učitelé navádějí děti proti těmto učitelům. Starší učitel je pak často bezmocný a ze školy odchází s pocitem neschopnosti a selhání.

8. 6 Ředitel versus učitel

Zde se jedná o klasickou formu tzv. bossingu. Ředitel si začne pro pedagoga či pedagogy vymýšlet různé nesplnitelné a nesmyslné úkoly. Patří sem vulgární nadávky, zesměšňování před ostatními kolegy, dokazování učitelovy „neschopnosti“ apod. Řešení bossingu spadá do pracovně právních vztahů a napadený jedinec by se měl radit s právníkem nebo věc řešit soudně.⁴¹

8. 7 Zvláštní druhy šikany

8. 7. 1 Kyberšikana

*„Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to záměrné násilné chování prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, především prostřednictvím internetu a mobilu.“*⁴² Kyberšikana je velmi podobná psychické formě šikany. Jedná se o opakované útoky, které fyzicky neublížují. Psychické ublížení bývá intenzivní a velmi těžko léčitelné.

---

⁴¹ MARTÍNEK, Zdeněk, *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009, 152 s., ISBN 978-80-247-23105.

⁴² KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5, s. 83.

Kyberšikana je mnohem více zákeřná, oběť je trýznitelem pronásledována téměř 24 hodin denně.⁴³ Obvykle trvá dlouhou dobu, než se něco takového podaří odhalit.

Agresori používají zbraně jako výhrůžné a agresivní SMS, MMS a e-maily, urážlivá videa zveřejněná na internetu, vytváření webových stránek, které oběť zesměšňují, rozesílání ponižujících fotek, nahrávání videí, kde je oběti ubližováno a další.

Pro kyberšikanu je specifické: Velká část obětí se nikdy nedozví, kdo ji vlastně šikanoval. Technicky zdatný agresor dokáže zamaskovat veškeré stopy vedoucí k jeho odhalení. Agresor není fyzicky zdatný, ale je to jedinec, který ovládá informační technologie. Obětí se může stát kdokoli. Nehraje zde roli fyzická ani psychická zdatnost jedince. Před kyberšikanou se nedá utéct. Oběť je pronásledována i v bezpečí domova. Soukromí oběti prakticky neexistuje. Útoky jsou trvalejšího rázu. Oběť si urážky pročítá či prohlíží na internetu neustále dokola.⁴⁴

8. 7. 2 Dívčí šikana

Dívčí šikana je také častým jevem. Na rozdíl od chlapců jsou dívky „vynalézavější“. Zatímco chlapci svoji oběť týrají především fyzicky, u dívek je tomu přesně naopak. Oběť svoji trýznitelku často považuje za kamarádku a ani netuší, že veškeré zlo má na svědomí někdo tak blízký.

Dívčí šikana se od té chlapecké odlišuje:

1. Dívky nejčastěji používají nepřímou a verbální agresi – psychické násilí. Typické „zbraně“ dívek jsou pomluvy. Agresorka postupně ničí všechny dobré vztahy, které oběť má až nakonec přijde o všechny sociální kontakty ve skupině. Tato šikana se velmi špatně odhaluje a zlé úmysly se špatně dokazují. Oproti tomu chlapci častěji používají fyzické násilí.
2. Důležitým rysem dívčí šikany je zdánlivé kamarádství. Oběť dlouho považuje agresorku za blízkou a často nejbližší přítelkyni. Není nic neobvyklého, že spolu dívky zprvu opravdu kamarádí. Jednou, ale kamarádství zmizí a změní se v pomstu v podobě šikany. Druhou variantou je, že agresorka začne s obětí kamarádit jen za účelem jí ublížit. Oproti tomu chlapci si své oběti vybírají mimo okruh přátel.

---

⁴³ KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5.

⁴⁴ VÁGNEROVÁ, Kateřina a kol., *Minimalizace šikany, Praktické rady pro rodiče*, Praha: Portál, 2009, 152 s., ISBN 978-80-7367-611-7.

3. Mezi dívkami existuje často velmi silné citové pouto. Oběť je se svoji mučitelkou pevně spjata. Kamarádské vztahy jsou důležitou součástí šikany. Tyranka a oběť se navzájem potřebují a mají svůj scénář spolupráce.

Dívčí šikana je velmi složitý a zákeřný proces. Je velmi snadno zaměnitelná s obyčejným škádlením. Bohužel i svět „něžných“ děvčat není ideální.⁴⁵

---

⁴⁵ KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5.

9 JAK ROZPOZNAT ŠIKANU

Než si pedagog či kdokoli jiný všimne, že ve třídě něco není v pořádku, může uplynout dlouhá doba. Proto by každý jedinec měl sledovat dění ve třídě. Dítě nikdy nepřijde za dospělým a nebude si stěžovat, že mu někdo ubližuje. Je proto důležité vidět různé nápadné i méně nápadné znaky ubližování. Dítě je často týráno i v přítomnosti učitele, proto je důležité všimnout si i nepřímých znaků šikany.

9.1 Přímé znaky

Za přímé znaky můžeme považovat viditelnou agresi vůči oběti.

- Posměch; různé posměšné poznámky na adresu dítěte, hanlivé a zesměšňující přezdívky, sprosté nadávky, drsné žerty, kterým se dítě nemá šanci bránit, smích, když dítě odpovídá na otázky učitele.
- Kritika; různé výtky na adresu oběti, pronášené nenávislným někdy až pohrdavým tónem.
- Příkazy; dítě dostává od spolužáků rozkazy, které jsou často nesmyslné a jsou pronášeny povýšeným tónem, oběť se nijak nebrání a všechny úkoly plní.
- Tělesné ubližování; kopání, strkání, pálení, šťouchání, honění apod., oběť se útokům nijak nebrání ani je neoplácí.
- Boje při nichž je jeden žák viditelně slabší.
- Oběť se bojí odpovídat před tabulí, z ústního zkoušená má špatné známky ve všech předmětech.

9.2 Nepřímé znaky

Nepřímé znaky jsou stejně pozorovatelné jako ty přímé. Ne vždy je někdo svědkem probíhající šikany, toto jsou znaky, kterých si můžeme všimnout i když se zdánlivě nic neděje.

- Dítě tráví veškerý volný čas ve škole samo, s nikým si nepovídá, nikdo o něj nejeví zájem.
- Při hodinách tělocviku, při společných hrách zbývá na výběr jako poslední.
- O přestávkách vyhledává blízkost dospělých, nenavazuje s nimi ale kontakt, do třídy vchází po zvonění jako poslední, může vyhledávat kontakty v jiných často nižších třídách.
- Dítě působí depresivně, ustrašeně, nešťastně a mívá blízko k pláči, ve vyučování bývá „duchem nepřítomné“ není schopné se soustředit, uzavírá se do sebe.
- Časté je zhoršení školního prospěchu, velká absence a výskyt neomluvených hodin.

- Oběť má často poničené osobní věci jako sešity, učebnice, oblečení apod. a stále nějaké věci ztrácí a zapomíná domácí úkoly.
- Různé modřiny, odřeniny a škrábance, které se dítě snaží skrývat, při teplém počasí stále nosí dlouhý rukáv (zde se může jednat i o sebepoškozování či domácí násilí)⁴⁶

---

⁴⁶ ŘÍČAN, Pavel - JANOŠOVÁ, Pavlína, *Jak na šikanu*, Praha: Grada, 2010, 155 s., ISBN 978-80247-2991-6.

10 VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY

Pokud má učitel nebo rodič podezření, že se ve škole vyskytuje šikana, měl by vždy začít jednat. Vyšetřování šikany je velmi složitý a zdlouhavý proces, který vyžaduje velkou opatrnost a ohleduplnost k oběti. Jelikož vyšetřování pokročilých stupňů šikany vyžaduje odborníky, kteří mají bohaté zkušenosti, budu se zde zabývat jen počátečními stupni šikany.

10. 1 Vyšetřování počáteční šikany

1. Vyšetřování by v první řadě mělo vždy vycházet z odhadu stadia šikany, mezi počáteční a pokročilou šikanou jsou ve vyšetřování rozdíly. Počáteční stadia šikanování jsou první, druhý a třetí stupeň a škola jejich řešení může úspěšně zvládnout sama. Čtvrtý a pátý stupeň považujeme již za pokročilou šikanu a tu řeší odborníci na problematiku šikany (viz. kapitola 4).
2. Je dobré zjistit, jak dlouhou dobu šikana probíhá. Pokud agrese trvá několik měsíců, s pravděpodobností se jedná o pokročilé stadium. Stejně tak odhalení šikany ve vyšších ročnících naznačuje delší trvání. Nemałym znakem pokročilého stupně jsou kladné postoje žáků k šikaně a sympatizování s agresory.
3. Rozhovor s informátory. Při tomto rozhovoru se snažíme zjistit co nejvíce informací. Dítě, které celou věc přijde nahlásit má pravděpodobně sociální citění a spolužák je mu líto. Toto dítě nám může v celé věci poskytnout nejobektivnější informace. V mnoha případech na celou věc přijde sám učitel, v takovém případě tato etapa odpadá.
4. Rozhovor s obětí. S obětí musíme komunikovat s velkým citem. Není pro ni snadné se se vším svěřit. Je důležité, aby o tomto rozhovoru vědělo co nejméně dětí ze třídy, v nejlepším případě žádné. Pokud se třída o tomto rozhovoru dozví, můžeme oběť vystavit pomstě ze strany agresorů případně celé třídy.
5. Nalezení vhodných svědků. Tato část je velmi důležitá. Svědky musíme vybírat opatrně. Vždy bychom se měli zaměřit na děti, které s obětí alespoň trochu sympatizují a přímo jí nikdy neubližovali. Radu koho vybrat můžeme dostat i od oběti.
6. Rozhovory se svědky. Je důležité, aby o rozhovoru se svědky nevěděli ostatní. Můžeme s nimi hovořit například po vyučování, aby bylo zajištěno jejich bezpečí. Potřebujeme zjistit co, kde, kdy a jak se stalo. Pokud volíme vhodné otázky, můžeme se dozvědět spoustu potřebných informací. Není dobré zmiňovat přímo šikanu.

7. Je důležité ochránit oběť. Je dobré zvýšit dozory na chodbách a zajistit bezpečný příchod a odchod ze školy. Pokud je případ vážnější je vhodným řešením oběť nechat několik dní doma dokud se vše nevyřeší.
8. Je nutné vést rozhovor i s agresory. V případně většího počtu agresorů je nutné, aby se agresoři neměli možnost předem domluvit, jak budou vypovídat. Rozhovor s agresorem vedeme až v případě, že máme dostatek důkazů. Pokud nejsme dostatečně připraveni, můžeme celou věc jenom pokazit.
9. Rozhovor s rodiči oběti vedeme až po skončení vyšetřování. Úkolem je rodiče o celé věci informovat a seznámit je s dalšími kroky.
10. Práce s celou třídou, je nutná po vyšetření a potrestání viníků. Šikana není věc, která se vyřeší a už se nikdy nevrátí. Kdykoli se může objevit znova a proto je dobré ve třídě rozvíjet kamarádské vztahy. Ke zlepšení vztahů ve třídě mohou pomoci i odborníci.⁴⁷

10. 2 Čemu se vyhnout

Každý může udělat chybu, bohužel chyba ve vyšetřování šikany může mít vážné následky. Na základě prostudovaných materiálů zde uvedu několik rad, o kterých si myslím, že by se jich případný vyšetřovatel neměl dopouštět.

- Nikdy bychom neměli přímo konfrontovat oběť a agresora. Oběť má z násilníka velký strach a při přímém kontaktu řekne vše, co si agresor přeje. Nikdy tyrana z ničeho neobviní a vyšetřování bude vlastně zbytečné. Naopak tím můžeme oběti ještě více ublížit. Agresor si může myslet, že oběť žalovala a dostane se jí ještě více agrese než obvykle.
- Nikdy nesmíme věc zlehčovat. Je velkou chybou přejít problém větou typu: „Vždyť to jsou jen děti.“ nebo „Každé dítě se občas popere.“ apod. Pro oběť to v žádném případě není hra, trpí a je jí neustále ubližováno.
- Nikdy neřešíme věc společně před celou třídou. Pokud agresor vyhrožuje více dětem, ničeho tím nedosáhneme. Děti se agresora bojí a můžou ho hájit. Nakonec, ze všeho obviní oběť, která se nemá jak bránit.
- Nikdy nesmíme před dětmi vyzradit, kdo nás na šikanu upozornil. Může se stát, že další obětí bude právě informátor.

---

⁴⁷ KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5.

- I když se celá věc odehrává ve škole, neměli bychom zapomenout o všem informovat rodiče. Rodič má právo vědět, co se ve škole děje. Reakce rodičů bývají často přehnané, proto je nutné s nimi pohovořit, jak se celá věc bude řešit.
- Žádný učitel, který si není jistý, že situaci zvládne, by se do vyšetřování neměl pouštět sám. Vždy může požádat o pomoc některého zkušenějšího kolegu nebo odborníka. Vyšetřování šikany omezuje několik různých faktorů a to hlavně strach oběti, lhaní agresorů a svědků.

10.3 Vyšetřování pokročilé šikany

Pokročilá šikana vyžaduje odlišné postupy vyšetřování, které přenecháme odborníkům. Uvádím jen jednotlivé kroky, které jsou podobné, ne však shodné s vyšetřováním počátečních stádií šikany.

1. Okamžitá ochrana oběti
2. Nejlépe domluva pedagogických pracovníků a volba postupu vyšetřování, kontaktování odborníků – pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, orgány sociálně právní ochrany dítěte.
3. Zabránění domluvě agresorů či ovlivňování svědků
4. Pomoc a podpora oběti
5. Při trestných činech nahlášení celé věci policii
6. Vlastní vyšetřování⁴⁸

---

⁴⁸ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j. 24 246/2008-6, 2008.

11 LÉČBA

Vyšetřování je jen první fází celého procesu, kde zjistíme, jak velké škody byly napáchány. Druhou velmi důležitou částí je pedagogické řešení a náprava škod. Je třeba velkého úsilí, aby byly napraveny všechny škody, na oběti, na třídním kolektivu i na agresorovi. Tento proces bude dlouhý a vyžaduje velkou trpělivost a dostatek času. Nic se nedá vyřešit během přestávky. Léčba šikany úzce souvisí s vyšetřováním (viz. kapitola 10) i s prevencí (viz. kapitola 12).

V této kapitole se budu věnovat jen léčbě počátečních stádií šikany, kterou škola může zvládnout sama. Pokročilé stupně šikany vyžadují odborníky (viz. kapitola 4).⁴⁹

11. 1 Agresor

V první řadě je potřeba šikanu zastavit. Ve vážnějších případech je nutné, aby agresor opustil třídu, případně školu. Pro oběť by bylo psychicky velmi náročné vidat se s agresorem a ještě k tomu navázat znova kontakt s ostatními spolužáky. V případě agresora by měla být uplatněna výchovná opatření – důtka, snížená známka z chování či případné vyloučení. Tyto tresty mají pomoci agresorovi pochopit závažnost jeho činů. S trestem by měla být vždy seznámena celá třída. Všichni musí vědět, že byl porušen školní řád. Odsuzujeme jen čin, nikdy dítě.

Je důležité snažit se agresora napravit. Pomocí etické výchovy by měl pochopit důsledky svých činů, měl by učinit „pokání“. Měly bychom docílit toho, aby bylo agresorovi líto, že ublížil. Měl by se oběti omluvit na základě toho, že pochopil, co provedl, ne na základě povinnosti. Čin by měl být odpuštěn, nikdy ne prominut. Náprava je složitý proces a proto je nejlepším řešením svěřit celou věc do rukou odborníků. Agrese je vždy znakem, že je něco v nepořádku. Proto by agresor měl absolvovat psychologické vyšetření, které může odhalit jádro celého problému. Může být doporučen pobyt v diagnostickém ústavu nebo alespoň kontakt se střediskem výchovné péče. Účast na šikaně může vést i k zařazení do evidence OSPOD (orgán sociální a právní ochrany dítěte).⁵⁰

11. 2 Oběť

Oběť vždy musíme ochránit před dalším ubližováním. Dítě můžeme přeradit do vedlejší třídy nebo ho na pár dní uvolnit z vyučování. Jedním z prvních kroků by mělo být psychologické vyšetření oběti. Odborníci zajistí velmi důležitou péči o dítě, mohou pomoci i

⁴⁹ KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5.

⁵⁰ ŘÍČAN, Pavel - JANOŠOVÁ, Pavlína, *Jak na šikanu*, Praha: Grada, 2010, 155 s., ISBN 978-80247-2991-6.

s nápravou vztahů ve třídě. Je důležité zařadit oběť zpět do kolektivu. K tomu nám dopomůžou různé hry povzbuzující družnost a spolupráci. Práce s obětí vyžaduje pečlivé pozorování průběhu celé věci. V případně souhlasu oběti by mělo dojít k usmíření s agresorem. Tento krok je velmi emotivní a nesmíme do něj ani jednu stranu nutit.⁵¹

11. 3 Kolektiv

Třída musí být informována o situaci, musí vědět, co se stalo a jak se celá věc řeší. Pedagog by měl o všem hovořit s celou třídou i s jednotlivci. Může si vybrat spolehlivé jednotlivce, kteří mu pomůžou s nápravou vztahů v kolektivu. Tato pedagogická práce vyžaduje náročnou přípravu. Pokud škola nemá kvalifikovaného pedagoga, může požádat o pomoc odborníky. Napravit kolektiv nám mohou pomoci hry či tzv. stmelovací pobyt.⁵²

---

⁵¹ ŘÍČAN, Pavel - JANOŠOVÁ, Pavlína, *Jak na šikanu*, Praha: Grada, 2010, 155 s., ISBN 978-80247-2991-6.

⁵² Tamtéž.

12 PREVENCE ŠIKANY

Pomocí odborné literatury jsem sestavila několik doporučení, které jsou vhodné, pokud se snažíme šikaně předcházet.

12. 1 Práce s třídou

Posilování soudržnosti pomocí různých zážitkových programů, kterých se může zúčastnit i odborník. Zde se vyskytuje větší možnost žáků spolupracovat. Možnost velkého množství kolektivních her, kde je nutná spolupráce všech členů skupiny.

12. 2 Práce s jednotlivci

Nutné je sledování potencionálních obětí, žáků slabších a nějakým způsobem omezených. Sledujeme reakce při zkoušení u tabule, při hodinách tělocviku, při komunikaci s ostatními žáky apod. Dobrý je také občasný nenápadný rozhovor s jednotlivými žáky o dění ve třídě. Učitel se od jednotlivců může dozvědět informace, které by se od skupiny nikdy nedozvěděl.

12. 3 Dozor

Při dozorech na chodbách by učitel neměl stát na místě. Naopak by měl často obcházet třídy. Dále kontrolovat i ostatní místa, kde k šikaně může docházet, jako záchody a různá jiná zákoutí na chodbách. Důležitý je i dozor v jídelně a o poledních pauzách. V šatnách dochází k mnoha útokům na oběť, protože jsou často odlehlé nebo umístěné ve sklepech apod. Děti moc dobře vědí, že učitelé sem prakticky nechodí a mají zde „volnou ruku“. Proto je nutné i zde vykonávat dozor o přestávkách a po skončení vyučování sem děti doprovázet. Dobrým nápadem je pověřit starší a svědomité děti dozorem nad mladšími ročníky. Pokud není v našich silách zajistit dostatečný dozor, můžeme žákům do určitých míst vstup zakázat pomocí školního řádu.

12. 4 Sociální citění

Dobrou prevencí je žákům v rámci hodin vštěpovat sociální citění vůči druhým. Klást důraz na pomoc a ochranu slabším, soucit a úctu k ostatním. K podporování tohoto slouží různé kolektivní hry, které děti nutí ke spolupráci. V rámci občanské nebo rodinné výchovy by mohl učitel vést rozhovory s žáky o tom, co je správné a jak se k sobě lidé mají chovat.

12. 5 Dotazníky

Není od věci čas od času rozdat dětem dotazník. Na jeho základě získáme užitečné informace o tom, jestli někomu je nebo není ubližováno. Z dobře položených otázek můžeme zjistit první malé náznaky ostrakismu a včas zakročit. Vždy je jednodušší řešit malé náznaky než již rozběhlou šikanu.

13 RADY

Následující rady vycházejí z četby odborné literatury. Jsou to doporučené kroky, které by měli jednotlivým účastníkům šikany pomoci situaci zvládnout. Jsou psány způsobem, aby je pochopila daná cílová skupina.

13. 1 Rady pro svědky

Každý z nás se za svůj život určitě někdy setkal s násilím. Je důležité všimnout si dění kolem sebe. Nesmíme zavírat oči před problémy, které jsou v každé třídě.

Co dělat pokud si svědkem násilí na ostatních?

- Když se ve třídě vyskytuje násilí na slabších spolužácích v první řadě se pokus pomoci slabšímu. I když to třeba není tvůj kamarád, nezaslouží si, aby mu někdo ubližoval.
- Pokud máš ze silnějších spolužáků strach, řekni vše dospělé osobě. Nejlepší je jít za třídním učitelem a všechno mu říci. Můžeš jít i za osobou, které nejvíce věříš, školním poradcem, učitelem ke kterému máš důvěru apod.
- Pokud se bojíš, že ti učitel nebude věřit, zkus pořídit nějaký důkaz. Případně se snaž přemluvit i jiné spolužáky, aby řekli co se děje.
- Nahlásit dospělému, že je někomu v tvém okolí ubližováno není žalování, ale správná věc.
- Zapamatuj si, co všechno se ve třídě dělo, případně si to i zapiš. Tvé svědectví je důležité.

13. 2 Rady pro oběti

Trpíš ve své školní třídě? Ubližuje ti někdo? Bojíš se chodit do školy? Pokud se útoky na tvoji osobu opakují a ubližují ti, jedná se o šikanu.

Co dělat?

- Každý problém má řešení, i když tobě to tak nepřipadá. Situace se sama nevyřeší.
- Rozhodně není dobré předstírat nemoc nebo dokonce ublížit sám sobě. I tvůj život má velkou cenu.
- Problém, který tě trápí, se nesnaž řešit sám.
- Snaž se někomu svěřit, učiteli, kterého máš rád, rodičům, prarodičům, nějaké blízké osobě, které věříš.

- Ty a tvoji spolužáci jste rovnocenní partneři, nikdo není lepší ani horší.

13. 3 Rady pro rodiče

13. 3. 1 Pro rodiče obětí

Každé dítě se může stát obětí šikany. Všimněte si proto svých dětí. Sledujte jejich nálady, pokud jsou smutné, snažte se zjistit, co je trápí. Rodiče jsou v mnoha případech ten, kdo na šikanu přijde.

Čeho si všimat

Všechny tyto znaky svědčí o tom, že vašemu dítěti nejspíš někdo ubližuje.

- Vaše dítě nemá žádné kamarády.
- Vaše dítě nenavštěvují žádní spolužáci.
- Dítěti nikdo nenosí domů úkoly, když je nemocné.
- Dítě chodí ven samo nebo vůbec.
- Dítě nemluví o žádných kamarádech.
- Dítě s nikým netelefonuje, s nikým nekomunikuje.
- Reakce dítěte na školu – ráno často předstírá nevolnost, do školy se netěší, ráno odkládá odchod z domu, chce do školy zavést autem, chodí do školy stále jinou cestou
- Dítě často ztrácí věci – sešity, učebnice, oblečení, psací potřeby apod.
- Oblečení dítěte je ve špatném stavu – je špinavé, roztrhané nebo jinak poškozené.
- Dítě je často uplakané a usíná s pláčem.
- Dítě je agresivní vůči mladším sourozencům.

Co nedělat?

- Do ničeho dítě nenuťte. Pokud je opravdu obětí šikany není pro něj snadné se s něčím takovým svěřit.
- Neřešte celou věc, tak, že půjdete za rodiči agresora. Nic se tím nevyřeší. Naopak, situace ve třídě bude mnohem horší. Agresor bude naštvaný, že oběť žalovala a výprask bude ještě horší než obvykle.
- Neberte věc do vlastních rukou, na šikanu existují lepší odborníci než vy.

Co dělat?

- Vše nahlaste ve škole, nejlépe třídnímu učiteli, i když vás dítě přesvědčuje, abyste nikomu nic neříkali.
- Pokud vám učitel nevěří, zkuste si promluvit s ředitelem nebo se školním výchovným poradcem.
- Věřte učitelům, oni jsou odborníci.
- Se školou maximálně spolupracujte.
- Pokud celou situaci emočně nezvládáte, vyhledejte i vy odbornou pomoc. Vaše dítě bude potřebovat velkou podporu a vy musíte být schopni mu ji poskytnout.

13. 3. 2 Rady pro rodiče agresora

Bohužel i vaše dítě může být agresor. Žádný rodič neslyší rád, že jeho dítě někomu ubližuje. V první řadě by každý rodič měl překonat prvotní šok a snažit se celou věc řešit v klidu. Nikomu nepomůže, když na své dítě budete křičet nebo ho mlátit. Takovou věc rodič sám doma nikdy nevyřeší. Je důležité spolupracovat se školou. Škola sama si nikdy nevymyslí pádné důkazy, že je vaše dítě agresorem. Pokud nevěříte, že je vaše dítě schopné takového násilí vyžádejte si důkazy o jeho vině. Nikdy neznamená, že pokud je vaše dítě agresorem bude jím už navždy. Každá věc má řešení. I když je náprava tyрана složitá není nemožná. Škola obvykle doporučí návštěvu odborníků z pedagogicko-psychologické poradny nebo střediska výchovné péče.

14 ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE ŠIKANOU

Tato kapitola slouží jako přehled institucí zabývajících se šikanou. Na tyto organizace a osoby se může obrátit kdokoliv, oběť, rodič i učitel.

14. 1 Linky důvěry

Pomoc poskytují psychologové, pedagogové, sociální pracovníci a další odborní pracovníci, kteří mají zkušenosti z oblasti rodinného a výchovného poradenství. Pracovníci poradí, případně doporučí na koho jiného se ve svém okolí obrátit. Většina těchto linek je zpoplatněných. V České republice existuje velké množství těchto linek. Pomoc poskytují dětem, rodičům i seniorům.

Hlavní linky důvěry:

- Rodičovská linka

Tato telefonní linka se zaměřuje na problematiku krizové intervence a sociálně patologických jevů. Slouží především rodičům a prarodičům z České republiky. Služby poskytují na telefonním čísle 840 111 234, každý všední den, pondělí, středa a pátek od 13 do 16 hodin, v úterý a čtvrtek od 16 do 19 hodin. Rodičovská linka také nabízí možnost kontaktu pomocí elektronické pošty na e-mail: pomoc@rodicovskalinka.cz.⁵³

- Linka bezpečí

Sdružení bylo založeno s cílem pomáhat hlavně dětem a mladistvým s každodenními a obtížnými životními situacemi. Sdružení je akreditováno v rámci sociálně-právní ochrany dětí a je členem celosvětové asociace dětských linek důvěry. Pomoc se poskytuje na telefonním čísle 116 111 a je zcela zdarma.⁵⁴

14. 2 Internetové poradny

Jedinec, který nechce využít telefonických služeb, může využít pomoc různých internetových poraden. Poskytují poradenství těm, kteří mají podezření na šikanu, nebo si s ní nevědí rady. Odborníci na základě popisu situace navrhnou další kroky možného řešení. Služeb mohou využívat děti i rodiče.

Nejznámější internetové poradny:

- www.minimalizacesikany.cz

---

⁵³ VÁGNEROVÁ, Kateřina a kol., *Minimalizace šikany, Praktické rady pro rodiče*, Praha: Portál, 2009, 152 s., ISBN 978-80-7367-611-7.

⁵⁴ Sdružení linka bezpečí [online]. [cit. 23. 1. 2013]. dostupné z: <http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=212>.

- www.linkabezpeci.cz
- www.pomoc-online.saferinternet.cz – je součástí linky bezpečí a zabývá se problémem kyberšikany

14. 3 Pedagogicko-psychologické poradny

Tyto instituce se zaměřují na poradenství pro děti školního věku. Zabývají se specifickými poruchami učení, konflikty ve vztazích, šikanou a dalšími problémy. Poradnu může kontaktovat rodič sám nebo ve spolupráci se školou. Služby jsou bezplatné. Poradny patří ke školským poradenským zařízením.

Sídla jednotlivých poraden v zemi lze nalézt na internetové adrese: www.ippp.cz v sekci kontakty.

14. 4 Střediska výchovné péče

Tyto střediska poskytují diagnostické, preventivně-výchovné a poradenské služby dětem a mládeži, pedagogům i rodičům. Zaměřují se na prevenci a řešení výchovných problémů. V České republice je v současné době 37 těchto pracovišť. Jsou nejčastěji zřizována MŠMT. Střediska jsou zřizována ve formě ambulantní, stacionární a internátní.

Ambulantní forma – jednorázová nebo dlouhodobá konzultace. Některá střediska pořádají i společná sezení pro skupiny dětí.

Stacionární forma – sem děti docházejí ve všedních dnech místo školního vyučování po dobu osmi týdnů. Výuku zajišťuje speciální pedagog. Odpoledne probíhají programy, které se zaměřují na rozvoj sociálních dovedností a na změnu postojů.

Internátní forma – děti neodcházejí domů a pobyt trvá taktéž osm týdnů. Cílem je odstranit nežádoucí chování, rozvíjet sebevědomí a komunikaci a posílit odpovědnost za své chování.

14. 5 Sociální pracovníci a sociální kurátoři

Tito pracovníci řeší výchovné problémy dětí a mládeže. Služby jsou poskytovány bezplatně. Kurátor má za práci podporovat rodinu a vždy chránit zájmy dětí. Nabízí různé možné řešení a kontakty na další odborníky. Jejich pracoviště je umístěno na městských nebo obecních úřadech.

14. 6 Neziskové organizace

Problematice šikany se věnuje velké množství občanských sdružení. Většina z nich se zaměřuje na pomoc obětem šikany, stejně tak mapují a vyšetřují výskyt tohoto jevu. Mezi známější se řadí například Občanské sdružení proti šikaně nebo Společenství proti šikaně.

14. 7 Dětská psychiatrie

Některé oběti šikany vyžadují psychiatrické vyšetření a péči. Může se jednat o různé úzkosti, deprese nebo sebepoškozování. Psychiatrické vyšetření spočívá v pohovoru psychiatra s dítětem a rodiči. Následně se doporučí další léčba.⁵⁵

---

⁵⁵ VÁGNEROVÁ, Kateřina a kol., *Minimalizace šikany, Praktické rady pro rodiče*, Praha: Portál, 2009, 152 s., ISBN 978-80-7367-611-7.

15 ŠIKANOVÁNÍ Z HLEDISKA PRÁVA

Pojem šikana není definován v žádném zákoně. Tento čin se může kvalifikovat různým způsobem. Nejčastěji se bude jednat o trestný čin pronásledování, obtěžování, nespravedlivé obviňování, trestání či týrání apod.

Z hlediska zákona může šikana spadat do:

- Zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání
- Zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí⁵⁶

Škola má podle zákona 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání povinnost vytvářet podmínky pro zdravý vývoj dětí, žáků a studentů a má předcházet vzniku sociálně patologických jevů. Škola je dále povinna zajistit bezpečnost a ochranu dětí při vzdělávání.⁵⁷ Škola musí zajistit, aby dítěti nebylo ubližováno, pokud se, tak nestane, můžeme se obrátit na orgán sociálně-právní ochrany dítěte. Tento orgán má na tomto poli velké zkušenosti a pomocí zákona o sociálně-právní ochraně dítěte může dělat více než fyzická osoba.

Šikana sice není definována v zákonech, ale její součásti tam nalezneme. V trestním zákoníku jsou jasně definovány trestné činy, jako, ublížení na zdraví či těžká újma na zdraví, mučení, rvačka, omezování osobní svobody, vydírání, útisk, sexuální nátlak i třeba pomluva.⁵⁸ Šikana se často skládá z několika zde zmíněných trestných činů, díky tomu všemu může být agresor potrestán. Bohužel věk v zákonech hraje velkou roli, na děti a mladistvé se tak vztahuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

---

⁵⁶ VÁGNEROVÁ, Kateřina a kol., *Minimalizace šikany, Praktické rady pro rodiče*, Praha: Portál, 2009, 152 s., ISBN 978-80-7367-611-7.

⁵⁷ ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb. ze dne 24. září 2004. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

⁵⁸ ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009. trestní zákoník.

ZÁVĚR

Záměrem mé bakalářské práce bylo bližší seznámení se s tématem šikana ve školním prostředí. Myslím, že jsem získala potřebné teoretické znalosti a tímto tématem bych se chtěla zabývat i nadále.

Zjistila jsem, že šikana je opravdu celospolečenský problém, o který by se měl zajímat každý. Podle mého názoru je toto téma velmi důležité a zasloužilo by si větší rozšíření do povědomí společnosti. Myslím, že těch pár medializovaných případů k rozšíření povědomí určitě nestačí.

Cílem práce bylo zaměřit se na šikanu z teoretického hlediska. A to na její původ a charakteristiku. Druhým důležitým aspektem, který jsem rozebírala, bylo, jak a proč šikana vzniká. Zabývala jsem se také pohledem na šikanu, jako nemocné chování, závislost a poruchu vztahů. Nechybí kapitola, ve které jsem zmínila přehled pěti základních stupňů šikany. Dále jsem se věnovala teorii agrese, protože šikana je její součástí. V další kapitole podrobně popisují osobnost agresora a motivy, které mohou vést k takovému chování. Nezapomněla jsem ani na charakteristiku oběti a následků, které se u ní mohou vyskytnout. Následně jsem zmínila stručnou charakteristikou dalších zainteresovaných stran, jako zastánce, třída či rodiče. Za důležité jsem považovala zmínit i druhy šikany jako žák versus pedagog, pedagog versus žák, rodič versus pedagog či zvláštní druhy šikany jako kyberšikana a dívčí šikana. V posledních několika kapitolách jsem se zabývala přímými a nepřímými projevy šikany, vyšetřováním, léčbou a prevencí. Dále jsem na základě prostudované literatury sestavila několik přehledných rad pro svědky, oběť a rodiče. Snažila jsem se přehledně a srozumitelně podat, jak je vhodné se zachovat v případech šikany. V předposlední kapitole jsem sestavila přehled organizací, které lze kontaktovat. A v poslední kapitole řeším otázku šikany a práva. Na základě prostudovaných materiálů, jsem zjistila, že šikana, jako taková není trestný čin. Její součástí jako ublížení na zdraví, pomluvy či krádež našťastí trestní zákoník uvádí.

Práci jsem se snažila sestavit, tak aby mohla sloužit jako materiál pro seznámení se s dnes velmi častým jevem.

ZDROJE

Bibliografie

- BENDL, Stanislav, *Kázeňské problémy ve škole*, Praha: Triton, 2011, 264 s., ISBN 978-80-7387-436-0.
- BOURCET, Stéphane – GRAVILLONOVÁ, Isabelle, *Šikana ve škole, na ulici, doma*, Praha: Albatros, 2006, 72 s., ISBN 80-00-01552-8.
- ELLIOTTOVÁ, Michele, *Jak ochránit své dítě*, Praha: Portál, 1995, 173 s. ISBN 80-7178-034-0.
- FIELDOVÁ, Evelyn M., *Jak se bránit šikaně, Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*, Praha: Ikar 2009, 312 s., ISBN 978-80-249-1176-2.
- GAJDOŠOVÁ, Eva – HERÉNYIOVÁ, Gabriela, *Rozvíjení emoční inteligence žáků, prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*, Praha: Portál, 2006, 324 s., ISBN 80-7367-115-8.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena, *Manuálek o násilí*, Vyd. 1. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004, 83 s., ISBN 80-7013-397-X.
- HAYESOVÁ, Nicky, *Základy sociální psychologie*, Praha: Portál, 1998, 168 s., ISBN 80-7178-198-3.
- KOLÁŘ, Michal, *Bolest šikanování, Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*, Praha: Portál, 2001, 256 s., ISBN 80-7178-513-X.
- KOLÁŘ, Michal, *Nová cesta k léčbě šikany*, Praha: Portál 2011, 336 s., ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOLÁŘ, Michal, *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*, vyd. 2, Praha: Portál 2000, 128 s., ISBN 80-7178-409-5.
- KYRIACOU, Chris, *Řešení výchovných problémů ve škole*, Praha: Portál, 2005, 152. S, ISBN 80-7178-945-3.
- MARTÍNEK, Zdeněk, *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009, 152 s., ISBN 978-80-247-23105.
- NOVÁK, Tomáš – CAPPONI, Věra, *Sám proti agresí*, Praha: Grada, 1996, 123 s., ISBN 80-7169-253-0.
- PONĚŠICKÝ, Jan, *Agrese, násilí a psychologie moci, v životě i v procesu psychoterapie*, Praha: Triton, 2010, 176 s., ISBN 978-80-7387-378-3.

- PORTMANNOVÁ, Rosemarie, *Jak zacházet s agresivitou, 150 her pro zvládnutí agresivity*, Praha: Portál, 1996, 104 s., ISBN 80-7178-094-4.
- ŘÍČAN, Pavel, *Agresivita a šikana mezi dětmi, Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*, Praha: Portál, 1995, 95 s., ISBN 80-7178-049-9.
- ŘÍČAN, Pavel - JANOŠOVÁ, Pavlína, *Jak na šikanu*, Praha: Grada, 2010, 155 s., ISBN 978-80247-2991-6.
- VÁGNEROVÁ, Kateřina a kol., *Minimalizace šikany, Praktické rady pro rodiče*, Praha: Portál, 2009, 152 s., ISBN 978-80-7367-611-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie, *Psychologie problémového dítěte školního věku*, Praha: Karolinum, 1997, 170 s., ISBN 80-7184-488-8.

Internetové zdroje

- Sdružení linka bezpečí [online]. [cit. 23. 1. 2013]. dostupné z: <http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=212>.
- Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR [online]. [cit. 23. 1. 2013]. dostupné z: http://www.ippp.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=4&Itemid=2

Zákony, vyhlášky, pokyny

- ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb. ze dne 24. září 2004. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.
- ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009. trestní zákoník.
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j. 24 246/2008-6, 2008, dostupné z: <http://www.msmt.cz/pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezizaky?highlightWords=metodicky+pokyn+reseni+sikany> [cit. 23. 1. 2013].